

**Nemzetközi
Kapcsolatok
Doktori Iskola**

TÉZISGYŰJTEMÉNY

Szunomár Ágnes

Kínai nagyhatalmiság

**A Kínai Népköztársaság nagyhatalmi ambíciói, szerepvállalása, és
partnerei a XXI. században**

című Ph.D. értekezéséhez

Témavezető:

Dr. Blahó András
egyetemi tanár

Budapest, 2012

Világgazdasági Tanszék

TÉZISGYŰJTEMÉNY

Szunomár Ágnes

Kínai nagyhatalmiság

**A Kínai Népköztársaság nagyhatalmi ambíciói, szerepvállalása, és
partnerei a XXI. században**

című Ph.D. értekezéséhez

Témavezető:

Dr. Blahó András
egyetemi tanár

© Szunomár Ágnes

Tartalomjegyzék

1. Kutatási előzmények és a téma indoklása	4
2. Felhasznált módszerek és források	7
3. Az értekezés eredményei: a hipotézisek értékelése	12
3.1. <i>Új típusú nagyhatalom születése</i>	12
3.2. <i>Multipoláris hatalmi egyensúly – partnerek és versenytársak</i>	13
3.3. <i>Kína: a fejlődő világ vezető hatalma</i>	14
3.4. <i>Modernizálódó és „demokratizálódó” gazdaság és államhatalom</i>	15
4. Következtetések összegzése	16
5. Főbb hivatkozások	19
6. A témakörrel kapcsolatos saját publikációk	22

1. Kutatási előzmények és a téma indoklása

Kína ma a világgazdaság leggyorsabban növekvő országa, egyben a világ második legnagyobb gazdasága. Ha ezt a Kínát összevetjük azzal, honnan indult bő három évtizeddel ezelőtt, a fejlődés több mint szembetűnő. A kommunista ország valódi piacgazdasági folyamatokat indított el, az árak és bérek szabad mozgásának engedélyezésén át, a magántulajdon részleges elismerésén keresztül, a profit alapvető szerepének hirdetéséig. Az elmúlt évtizedekben a rendszer többszázezer embert emelt ki a szegénységből, új távlatok nyíltak kis- és nagyvállalkozóknak egyaránt, melyet a kínaiak ki is használnak. Az ország megnyitotta kapuit a tengerentúli befektetők előtt, csökkentette a vámokat és a Kereskedelmi Világszervezet szabályainak elfogadásával valódi nyitott gazdasággá vált. Vállalatok százai, ezrei telepítik oda gyártásukat, mivel az alacsony bérek és fenntartási költségek kiváló infrastruktúrával párosulnak. Ráadásul Kína önmagában is hatalmas piac, ahol a most felemelkedő és megerősödő városi középosztály tagjainak vásárlási szokásai már nem sokban különböznek a nyugatiakétól.

A hidegháború végét követően a Kínai Népköztársaság olyan nemzetközi környezetben találta magát, amilyenben soha korábban nem volt, s azóta sem került. Bár az országot övező nemzetközi elutasítottság viszonylag rövidnek bizonyult, ahhoz mindenképp elég volt, hogy a kínai vezetés tudja, többé nem akar hasonlóba kerülni. A sarokba szorított, izolált ország, dacolva a hazai és nemzetközi kritikákkal, aggodalmakkal és bizonytalanságokkal, elindult a nagyhatalmi felemelkedés útján, s olyan diplomáciai sikereket ért el, hogy napjainkra mindenki arról beszél, a 21. század Kína évszázada. Míg a 90-es években Kína nemzetközi környezetét külső szereplők politikai döntései alakították, addig most maga formálja azt, s a kínai felemelkedés ma kétségkívül a világpolitika legfontosabb realitása. Kína ma új faktor a globális politikában, sőt, Kína felemelkedésével a globalizáció is új szakaszba lépett, ahol kormányzatoktól a vállalatokon át a kisemberekig ma mindenki számol ezen új hatalommal. Miközben Kína gazdasága nagy ütemben fejlődik, úgy válik fokozatosan az ország a nemzetközi élet kikerülhetetlen szereplőjévé, mely egyrészt folyománya e gazdasági fejlődésnek, másrészt azonban tudatos lépés eredménye is: Kína a korábbi izolációt félretéve nagyhatalmiságra tör, bele akar és – méreténél, feltörekvő gazdaságánál fogva – bele is tud szólni minden, számára fontos nemzetközi kérdésbe, világgazdasági folyamatba.

Dolgozatunk fókuszában a fenti folyamatok eredményeként létrejövő kínai nagyhatalmiság kialakulása, jellemzése, természetének vizsgálata áll. Ennek érdekében megkíséreljük

végigkövetni, hogyan alakult ki a külgazdaság és külpolitika kettőséből a kínai hatalmi politika, hogyan működött együtt korábban, s hogyan kooperál ma Kína más hatalmakkal, térségekkel, illetve milyen eszmék, eszközök és célok emelik az egykori Középső Birodalmat 21. századi nagyhatalommá. A munka végső soron arra keresi a választ, milyen nagyhatalom lesz Kína, milyen lesz a kínai nagyhatalmiság, motiválják-e a gazdasági befolyás- és haszonszerzésen túl politikai, világhatalmi célok is.

Az értekezés koncepciójának összeállításakor, a hipotézisek megfogalmazásakor elsődleges célunk a téma elfogulatlan, pártatlan megközelítése volt, mivel a nemzetközi szakirodalom jelentős része Kínával, Kína felemelkedésével kapcsolatban valamilyen irányba elfogult:

- A nyugati megközelítések többségének sajátossága, hogy Kína növekedését jellemzően fenyegetésként élik meg, annak bizonyos szintű feltartóztatását szorgalmazzák, illetve Kína „nyugatosodásában” látják az ország jövőjét. Az európai kutatók közül ugyan egy kisebb kör már nagyobb empátiával, megértéssel fordul Kína felé, s a kooperációra helyezi a hangsúlyt, kiemelve, hogy eltérő gyökerei, több ezer éves történelme okán Kína soha nem válhatna olyanná, mint a Nyugat, éppen ezért a Kínával kapcsolatos várakozások csakis a kínai értékek és történelem figyelembevételével alakíthatók ki. Utóbbi anyagok fő hiányossága ugyanakkor az, hogy szinte kizárólag a kultúra, történelem és politikaelmélet felől közelítik meg a Kínával kapcsolatos folyamatokat, míg a gazdasági aspektus részletesebb bemutatása elmarad.
- Kína nagyhatalommá válásával kapcsolatban természetesen kínai oldalról is megfigyelhető a tudományos érdeklődés fokozatos erősödése. A kínai sajátosságokat is figyelembe vevő látásmód ez esetben kifejtésre kerül, e munkák egy része azonban továbbra is nélkülözi a komplex megközelítést, s nehezen szakad el a kínai-amerikai reláció szempontjából fontos kérdések vizsgálatától. Néhány kínai szerző kísérletet tesz Kína globális szándékainak értelmezésére is, mely elemzések jól használhatók a munka során, de csak azzal a kritikai megköttéssel, hogy azokban egyértelműen a kínai nézőpont dominál.
- A dolgozat témája szempontjából kevésbé érintett térségben, Közép-Kelet-Európában is van említésre méltó Kína-kutatás, melyek közül kiemelkedik a hazai sinológusok – Tóth, Jordán, Polonyi, Juhász, Vámos, Mészáros,... – munkája. A magyar Kína-kutatás korábban is jelentős volt, de az utóbbi években új aranykorát éli. A Magyar

Tudományos Akadémia Világgazdasági Kutatóintézetében 2006 és 2010 között folyó kutatás – melyben magam is részt vehettem – kiemelkedő jelentőségű, mivel magyar nyelven soha korábban nem készült ilyen aktuális, mindenre kiterjedő és terjedelmes anyag Kínáról. E munkák elsősorban tanulmánykötetek, a benne szereplő írások feldolgoznak számos aspektust Kínával kapcsolatban, ezek összekapcsolására, a köztük lévő összefüggések feltárására azonban még nem került sor.

Jelen dolgozattal a fenti hiányok leküzdéséhez szeretnénk hozzájárulni, egy olyan munkával, mely egyrészt komplex módon, a lehető legtöbb aspektus figyelembevételével közelíti meg Kína felemelkedését, nagyhatalmi szerepvállalását és szándékait, másrészt pedig mindezt független szemszögből, pártatlanul, a nagyhatalmi játszmáktól kevésbé érintett térség kutatójaként vizsgálja.

A témával kapcsolatos hipotéziseink a következők:

1. A kínai nagyhatalom nem lesz egyeduralomra törő hegemon. Módszereit, viselkedését és hozzáállását tekintve is különbözik az előző századok nagyhatalmaitól.
2. Kína nagyhatalomként keresi az együttműködés lehetőségét más nagyhatalmakkal, ennek során multipoláris hatalmi egyensúlyra törekszik. E kapcsolatépítés folyamán mind az Egyesült Államokkal, mind az Európai Unióval ápolta reláció fontos Kína számára, azonban az Unió sokkal inkább partner lesz, míg az Egyesült Államok versenytárs marad.
3. Kína nagyhatalomként a fejlődő országok hangadója, szócsöve, egyre jelentősebb befektetője, s egyre inkább vezető hatalma is. Közép- és Kelet-Ázsiában Kína szerepe már most megingathatatlan, latin-amerikai és afrikai kapcsolatai során pedig nem csupán energia- és nyersanyagigényét elégíti ki, hanem e térségek gazdasági növekedéséhez is jelentősen hozzájárul.
4. A nagyhatalmi változást Kínában belső átalakulás is kíséri, a saját-utas kínai fejlődés sajátosan modernizált kínai államot hoz létre. E „demokratizáció” oka nem csupán belpolitikai jellegű, hanem a nagyhatalmi szerepvállalásra való felkészülés is, az ily módon átalakuló Kína ugyanis nemcsak a Nyugat számára lesz elfogadhatóbb partner, hanem adott esetben alkalmazhatóbb modellt kínál a világ többi része számára is.

2. Felhasznált módszerek és források

A dolgozat alapvetően háromféle forrásra támaszkodik. Ezek közül az egyik fontos forrásegyüttest a vonatkozó tudományos irodalom képezi. Ez egyrészt jelenti a Kína fejlődésével, gazdasági térhódításával, és külpolitikai ambícióival összefüggő külföldi – elsősorban angol nyelvű – nyugati kutatásokat, tanulmányokat, másrészt az angol nyelven is elérhető kínai szakirodalom feldolgozását. Különös hangsúly esik a kínai és a nyugati megközelítések közötti különbségekre, az ütköző nézetek elválasztására. Mivel a dolgozat alapvetően független, közép-kelet-európai látószögből íródik, sor kerül a közép-kelet-európai országok, elsősorban Magyarország kutatói, szakértői által készített tanulmányok és cikkek feldolgozására is. Minthogy az értekezés számos kérdés vizsgálatára terjed ki, e források köre meglehetősen széles. Természetesen nem ismerhetjük a téma minden egyes aspektusával kapcsolatban rendelkezésre álló összes tanulmányt, kutatást és elemzést, de arra törekedtünk, hogy a lehető legtöbbet dolgozzuk fel ezek közül.

Másodsorban, a dolgozat megírásához – főként a bi- és multilaterális relációk esetében – szükségesnek tartottuk a Kína és adott térség (pl. Európai Unió, Egyesült Államok, Afrika, ASEAN,...) közötti viszonyt szabályozó, megalapozó dokumentumok elemzését is (pl. A Sanghaji Kommuniké, az Európai Unió Kína-stratégiája, illetve a Kína-Afrika Együttműködési Fórum nyilatkozata, stb.). E dokumentumok, stratégiák, nyilatkozatok a témához illeszkedően, de szubjektív módon kerültek kiválasztásra, azaz nem teljes egészében, és nem is azonos arányban fedik le Kínának a dolgozatban vizsgált viszonyrendszerét.

Harmadik forrásként a gazdasági kapcsolatok jellemzésére alkalmas hivatalos statisztikákat használtuk. A dolgozatban szerepelnek mindazok az alapvető gazdasági adatok, amelyek egyrészt a kínai gazdaság állapotát, fejlődési útját jellemzik, valamint azok a statisztikai adatok, illetve az ezek felhasználásával készült ábrák, grafikonok, amelyek segítségével a kétoldalú gazdasági kapcsolatrendszer – például EU, USA, Afrika, ASEAN,... – elemzésre kerültek. Az egységesség kedvéért jellemzően a Kínai Statisztikai Hivatal adatait használjuk, mivel egyes adatsorok csak kínai forrásokban találhatók meg, s a nemzetközi szervezetek is sokszor ezeket használják.

A disszertáció további forrásaként jelölhető meg a személyes tapasztalat, melynek alapját egyrészt a téma iránti, bő egy évtizedes érdeklődés adja, másrészt a munkatapasztalként – a magyar-kínai kapcsolatokért felelős miniszterelnöki megbízott, Dr. Huszty András

munkatársaként, majd az MTA Világgazdasági Intézetének kutatójaként – megszerzett információk, benyomások képezik.

A kutatás metódusát illetően, mivel a disszertáció a nemzetközi kapcsolatok témakörében íródott, az elemzés során multidiszciplináris megközelítést alkalmaz, azaz ötvözi a nemzetközi politikaelmélet, a nemzetközi gazdaságtan, a történelem és esetenként a nemzetközi jog tudományterületeit. Az értekezés időbeli kerete 1949-től napjainkig terjed, de alapvetően a hidegháború utáni időszakra, azon belül is az ezredfordulót követő évtizedre és napjainkra koncentrálnak. Az elemzés párhuzamosan három síkon zajlik, az összehasonlítás, a történeti elemzés és a statisztikai adatok értékelésének módszerével. Az elemzés három síkja nem különül el élesen egymástól, és lehetőség szerint a dolgozat egészét jellemzi, ezzel segítve elő a kínai nagyhatalmisággal kapcsolatban a reális kép megrajzolását, a megalapozott következtetések levonását.

A kutatás elsősorban összehasonlító vizsgálatokat alkalmaz, midőn mások írásait, kutatási eredményeit veti össze egyrészt egymással, másrészt saját elgondolásokkal, kutatásokkal. Az észak-amerikai, nyugat-európai, kínai és közép-kelet-európai – Kínával kapcsolatos – nézőpontok közötti eltérés különösen szükségessé teszi ezek ütköztetését annak érdekében, hogy átfogó képet kaphassunk Kína nagyhatalmi kvalitásairól és lehetőségeiről. Az elemzés következő szintje történeti, amely diplomáciai események, korábbi és mai dokumentumok, nyilatkozatok felhasználásával vizsgálja, hogyan változott Kína világképe és a világ Kína-képe az elmúlt évtizedekben. E történeti síkkal összefüggésben kerül sor a statisztikai adatok elemzésére is. E két elemzési sík összekapcsolásával érdekes következtetések vonhatók le az egyes országok, régiók Kínához való hozzáállásának változásáról. Ily módon mutatható ki például összefüggés egyes uniós tagországok kínai fegyverembargóval kapcsolatos álláspontjának puhulása, finomodása és ugyanezen országok Kínába irányuló fegyverexportjának (az embargó nem terjed ki a nem-halálos fegyverekre) növekedése között, de ugyanígy a kínai piactudományi státusszal kapcsolatos pozitív vélekedés is a kínai befektetések térségbeli növekedésével párosul.

A dolgozat több oldalról közelíti meg témáját, koncepciója, hogy a külpolitikai, külgazdasági előzmények figyelembevételével, azok tükrében mutassa be a kínai nagyhatalmiság kialakulását, mibenlétét. Az egyes világgazdasági régiókkal ápolt korábbi kapcsolatok, a kapcsolatépítés módja és változásai nagyban hozzájárulnak annak megértéséhez, hogyan is képzelet el Kína a nagyhatalmi szerepet, kivel és milyen mértékben kíván együttműködni a

jövőben: kiből lehet valódi stratégiai partner, ki lesz a nagyhatalmat kiszolgáló „csatlós” és lesz-e egyáltalán versenytárs.

Az értekezés öt főbb egységből áll. A bevezetőt követő fejezet történelmi visszatekintés, a kínai külpolitika, külgazdaság-politika fejlődését, kinyílását mutatja be, a kezdeti befelé forduló, izolacionalista politikán át, a reform és nyitás alapozó külgazdasági lépésein keresztül a „békés felemelkedés” doktrínájáig. A fejezet célja, hogy bebizonyítsa, Kína kezdettől fogva tudatosan, a hetvenes évek végétől pedig tervszerűen készült a nagyhatalmi szerepre, de nem esett abba a hibába, hogy mindezt azonnal akarja, hanem a fontolva haladás útját választotta. A robusztus gazdasági fejlődés érdekében tanulmányozott más – többek között külföldi – gyakorlatokat, előretolt bástyaként különleges gazdasági övezetekben tesztelte a külföldi tőke hatásait, külpolitikája pedig lassanként túlment csupán a gazdasági célok elérésén, s hatalmi tényezőként jelent meg előbb a saját régióját érintő nemzetközi kérdésekben, majd globálisan is.

A következő fejezet három alfejezetben foglalkozik a nagyhatalmi Kína potenciális partnereivel, az Egyesült Államokkal, az Európai Unióval és a fejlődő világgal. Mindhárom alfejezet esetében a kapcsolatok rövid történelmi áttekintését követően a partnerséget meghatározó témakörök kerülnek kidolgozásra, azaz olyan kérdések, melyek hátráltatják, vagy éppen elősegítik az együttműködés szorosabbra fűzését.

Az Egyesült Államok esetében a kínai haderő feltételezett fejlettsége, és ezzel összefüggésben Tajvan kérdése mellett számos gazdasági jellegű vita teremt feszültséget a két ország között. A fejezetben kifejtett feszültségforrások száma és mélysége alapján arra következtethetünk, hogy Kína és az Egyesült Államok stratégiai szövetsége nem fog túllépni a rivalizáló hatalmi partnerségen, nem lesz együttműködő G2, e két hatalom nem lehet valódi partner, csak versenytárs, még ha stratégiai is. Az Európai Unió és Kína kapcsolata szintén nem mentes a feszültségektől, melyek egy része – emberi jogok, Tibet, fegyverembargó – ugyancsak politikai természetű, azonban ezek egyre inkább csupán a retorika szintjén vannak jelen, köszönhetően a relációt egyre szorosabbra fűző gazdasági érdekeknek. Jó néhány gazdasági jellegű kérdésben az EU és Kína sem ért egyet – piacgazdasági státusz, szellemi tulajdonjogok védelme, fenntartható fejlődés – azonban a felek itt sokkal rugalmasabbak, hajlanak a kooperációra. E fejezet végkövetkeztetése, hogy Kína és az Unió – bár még számos kérdésben mindkettejüknek külön-külön és közösen is fejlődniük kell – partneri viszonya távlatilag lényegesen valószínűbb, mint egy szoros Kína-USA együttműködés.

A harmadik fejezet utolsó alfejezete az előbbieknél összetettebb kapcsolatokat, Kína és a fejlődők viszonyát vizsgálja. Bár több, egymástól sok szempontból eltérő országról, országsoportról, régióról esik szó, Kínával ápolta kapcsolataikban számos közös vonás mutatható ki. Az itt felsorolt régiók, országok nagy részére igaz például, hogy korábban más államok fennhatósága alá, illetve gazdasági övezetébe tartoztak, vagy a gyarmati múltból, vagy egyéb történelmi okokból eredően. Ez a korábbról eredeztethető függés a modern korban is egyfajta alá-fölérendeltségi viszonyt eredményezett, ahol a fejlett, vagy fejlettebb állam továbbra is diktált, a saját szabályait, rendszerét kívánta érvényesíteni a relációban. Latin-Amerikában az Egyesült Államok és Európa, Közép-Ázsiában Oroszország, Kelet-Ázsia egyes részein Japán, míg Afrikában elsősorban Európa korábbi vezető szerepe kérdőjeleződik meg napjainkban a kínai térnyerés révén. Kína baráti-partneri együttműködést kínál a fejlődőknek, s lépten-nyomon hangoztatja, hogy egyenrangú partnerként tekint rájuk. Még ha ez ténylegesen nincs is mindig így, a kínai fél valóban ügyel arra, hogy az együttműködés mindkét fél számára hozzon hasznot, és a kínai jelenlét maradandó értékeket teremtsen. Kína olyan csomaggal jelenik meg a fejlődő országok gazdaságában, amely tartalmazza például különböző koncessziós jogok megvásárlását, a helyi infrastrukturális fejlesztéseket, továbbá kedvezményes hiteleket, adósság-elengedésről szóló megállapodásokat, segélyeket, illetve kedvezményes feltételeket az adott fejlődő ország exportja számára. Az alfejezet – a nagyhatalmi kapcsolatépítés jegyében – foglalkozik Kína BRIC-csoportban betöltött szerepével, az együttműködés esélyeivel, lehetőségeivel is.

A konklúziót megelőző utolsó fejezet az előbbi fejezetek következtetéseit, tanulságait levonva a kínai nagyhatalmiság jellemzését, értelmezését adja, kiragadva és elemelve annak főbb vonásait. Az első alfejezet (Ideológiák és eszmék a külpolitikában) azt vizsgálja, hogyan egyeztethetők össze a nagyhatalmisággal – illetve hogyan járulnak hozzá ahhoz – az olyan ideológiák és tanok, mint a nacionalizmus, vagy a konfucianizmus. Ahogyan történelmileg a kínai államépítés is elválaszthatatlannak bizonyult a nemzetépítéstől, úgy a nagyhatalmiságtudatnak is szerves része a nacionalizmus és viszont. Míg a kínai nacionalizmus korábban vitatott ideológia volt, ma az egész nemzetet szolgálja, s etnikum-feletti jellegű értelmezést nyert. A konfucianizmus mint állami ideológia korábban szoros kapcsolatot teremtett az egymást váltó dinasztiák között, ezáltal biztosította a folyamatosságot. A császárságnak azóta vége lett, de a konfucianus tanok és elvek nem tűntek el, sőt, újra felfedezték, újra alkalmazzák azokat.

A következő alfejezet (A nagyhatalom eszközei: puha hatalom és gazdasági erő) arra világít rá, hogy Kína mai hatalmi politikája nem csak saját korábbi külpolitikájától különbözik, hanem más nagyhatalmakétól is, hiszen a kemény hatalommal (hard power) szemben egyre inkább a puha hatalom (soft power) eszközei kerülnek előtérbe. Bár Kína a katonai fejlesztéseket sem hanyagolja el, ezek – legalábbis a hivatalos kínai álláspont szerint – elsősorban az ország védelmét szolgálják: csupán tudatni kívánják a világgal, hogy ők is rendelkeznek a modern hadászat teljes eszköztárával. A puha hatalom fogalma Kína esetében már túlmegegy a Nye által meghatározott körön, hiszen a kultúrán, oktatáson, bel- és külpolitikai lépéseken kívül ahhoz szorosan kapcsolódnak a pénzügyi befektetések, infrastrukturális beruházások, segélyek is. E gondolatmenetet folytatva tulajdonképpen a 97/98-as ázsiai pénzügyi válság idején nyújtott kínai segítség, illetve az utóbbi időszakban Európában eszközölt állampapír-vásárlások és befektetések is e folyamat részének tekinthetők. Igaz, egyik esetben sem beszélhetünk jószolgálati tevékenységről, hiszen Kína mindkét esetben igencsak jól járt.

A harmadik alfejezet (A nagyhatalom belső átalakulása) bemutatja a nagyhatalom belső átalakulásának folyamatát, egyrészt a gazdasági modellváltás, másrészt a demokratizáció – saját szóképzéssel élve sinokratizáció – jeleit. Kínában már ma is több választást bonyolítanak le, mint a világon bárhol, bár tény, egyelőre a folyamat csak a falubizottságok szintjein van jelen, ugyanakkor deklarált cél, hogy a szabad választás lehetősége magasabb kormányzati szinteken is érvényesüljön. E fejezetből kiderül, hogy a demokrácia egyes vonásainak sajátos érvényesítése egyben annak elfogadását is jelenti, hogy a gazdasági reformokat előbb-utóbb – megint csak sajátos értelemben vett – politikai reformok is követni fogják, elsősorban a párt legitimitációjának fenntartása érdekében.

A Konklúzió a fentiekben leírtak összegzésén és a hipotézisek értékelésén túl azzal foglalkozik, milyen céljai vannak és lehetnek Kínának nagyhatalomként, milyen új világrendet képzel el. Az unipolaritás mellett a bipoláris világ visszajövetele sem tükrözi Kína igényeit, sokkal inkább a multipolaritásban hisz, ahol az Egyesült Államok és az Európai Unió ugyanúgy hatalmi pólusok lehetnek, mint a BRIC országok tagjai.

3. Az értekezés eredményei: a hipotézisek értékelése

3.1. Új típusú nagyhatalom születése

(H1) A kínai nagyhatalom nem lesz egyeduralomra törő hegemon. Módszereit, viselkedését és hozzáállását tekintve is különbözik az előző századok nagyhatalmaitól.

Bár sokan tartanak tőle, nincs szó Kína-fenyegetésről, „csupán” egy méreténél és teljesítményénél fogva magának nagyhatalmi helyet követelő országról, mely felelősen kíván viselkedni, a „békés növekedés” ideológiáját követve. E nagyhatalom abban is eltér a többitől, hogy a kemény erő (hard power) eszközei helyett jellemzően a puha erő (soft power) eszközeit részesíti előnyben a más régiókkal, országokkal történő kapcsolatépítés során. Nagyhatalmi ambíciói között tehát nem szerepel a világalom, ellenben célja a további növekedés, célja, hogy Kínát megismertesse a világgal, eloszlassa a kínai (gazdasági) növekedéssel kapcsolatos félelmeket, megakadályozza az ilyen jellegű félelmekből, félreértésekből adódó Kína-ellenes szövetségek felsorakozását, és biztosítsa a status quo-t. Kínából valóban nem lesz egyedüli hegemon hatalom, de nem csupán azért nem, mert még maga is fejlődő ország, hanem azért sem, mert Kína nem is tör ilyen babérokra, nem kívánja finanszírozni a világ minden problémáját, csupán ott és akkor segít, ahol az illeszkedik saját stratégiájába, megfelel saját érdekeinek. A kínai nagyhatalmiság sajátos hatalomértelmezést tükröz: Kína soha nem volt imperialista hatalom, s ma sem kívánja saját képére formálni a világot, külkapcsolataiban ma is kooperációt és harmóniát keres, mely tényezők a haszonszerzést természetesen nem zárják ki.

A disszertáció fejezeteiben bemutatásra kerülő relációk, jellemzők, és folyamatok elemzése kapcsán szembetűnik az a kettősség, mellyel talán egyik korábbi nagyhatalom sem rendelkezett: Kína egyszerre fejlődő és fejlett ország, magán viseli a fejlődés és a fejlettség főbb vonásait, így megtalálja a közös hangot mindkét világ szereplőivel. Ezen tulajdonságokat egészíti ki a kínai nacionalizmus és a konfucianizmus egyvelegéből összeálló nagyhatalmiság-tudat, mely határozott és öntudatos, mégis tisztelettel és elfogadással felruházott hatalmat eredményez, olyat, amelyik eszközeiben és a nemzetközi rendszerhez való hozzáállásában is különbözik más hatalmaktól, képes a megújulásra, melynek során egyszerre megfontolt és innovatív. Ha a nemzetközi rendszer egyik meghatározó szereplője a korábbiaktól eltérő tulajdonságokkal bír, az hatással lesz magára a nemzetközi rendszerre is. Míg egyes országoknak ez maga a Kína-fenyegetés, addig másoknak remény és lehetőség.

3.2. Multipoláris hatalmi egyensúly – partnerek és versenytársak

(H2) Kína nagyhatalomként keresi az együttműködés lehetőségét más nagyhatalmakkal, ennek során multipoláris hatalmi egyensúlyra törekszik. E kapcsolatépítés folyamán mind az Egyesült Államokkal, mind az Európai Unióval ápolta reláció fontos Kína számára, azonban az Unió sokkal inkább partner lesz, míg az Egyesült Államok versenytárs marad.

A többpólusú világ képe azért is szimpatikus Kína számára, mert vezető szerepre, nagyhatalmiságra törhet anélkül, hogy az unipoláris vagy bipoláris hatalmisággal járó feladatokat és felelősséget el kellene vállalnia. Saját befolyási övezetet épít, ahol gazdasági és politikai érdekei alapján maga dönti el, hol és milyen mértékben működik együtt más térségekkel, országokkal.

Egy multipoláris világban az Egyesült Államok és az Európai Unió ugyanúgy hatalmi pólusok lehetnek, mint a BRIC országok tagjai. Ennek jegyében erősíti Kína bilaterális stratégiai kapcsolatait a főbb hatalmi pólusokkal. E pólusok együttműködési lehetőségeit megvizsgálva arra juthatunk, hogy míg az Egyesült Államok és Kína relációját számos ellentmondást, problémás kérdést feszíti, melyek leginkább az eltérő gondolkodásmódra, kölcsönös félreértésekre, világgazdasági szükségszerűségekre, hatalmi aszimmetriákra és eltérő ideológiákra vezethetők vissza, addig az Unió és Kína kapcsolata – bár feszültségek ott is akadnak – akadálymentesebb, hiszen Európa nyitottabb az együttműködésre. Az Unió sokkal jobban kiegészítheti a Kínai Népköztársaságot olyan globális kérdések tekintetében, mint a szegénység, a klímaváltozás, a tömegpusztító fegyverek leszerelése, vagy az emberi jogok kérdése, ráadásul a „multipolaritás” a kínaiak és az európaiak számára közös cél, míg az amerikaiak nem szívesen borítanák föl a maguk kényelmes hegemon világrendjét.

Oroszország, India, Brazília és Kína együttműködése esetében pedig a felek még inkább tisztában vannak az kooperációban rejlő lehetőségekkel, ennél fogva kölcsönösen hajlandóak gesztusokra, engedményekre is.

3.3. Kína: a fejlődő világ vezető hatalma

(H3) Kína nagyhatalomként a fejlődő országok hangadója, szócsöve, egyre jelentősebb befektetője, s egyre inkább vezető hatalma is. Közép- és Kelet-Ázsiában Kína szerepe már most megingathatatlan, latin-amerikai és afrikai kapcsolatai során pedig nem csupán energia- és nyersanyagigényét elégíti ki, hanem e térségek gazdasági növekedéséhez is jelentősen hozzájárul.

A főbb hatalmi pólusok mellett a fejlődő országok is egyre jelentősebb szerepet képviselnek a kínai külpolitikában. E téren Peking már évtizedek óta építi bilaterális kapcsolatait, bár az utóbbi tíz-tizenöt év ebben az esetben is meghatározó. Kína a fejlődő világban is saját befolyási övezetet épít, de folyamatosan ügyel arra, hogy ez az együttműködés minden abban részt vevő fél számára előnyös és hasznos legyen.

Ami a délkelet- és kelet-ázsiai kapcsolatokat illeti, a térség stratégiai fontossága vitathatatlan, s egyes esetekben Kína számára itt még a közös gyökerek is könnyítik az együttműködést. A szoros kapcsolat kialakítása kezdettől fogva – még részben az izolacionalista külpolitika időszakában is – megfigyelhető. Ennek jegyében nyújtottak segítséget a délkelet-ázsiai gazdaságoknak 1997/98-ban, és ennek jegyében vesznek részt az ASEAN+3, illetve az ASEAN+6 folyamatban. Közép-Ázsia esetében sokáig úgy tűnt, hogy az az Egyesült Államok és Oroszország közti növekvő verseny helyszíne lesz, de ma már egyre valószínűbb az a scenárió, amely – az előbbi két hatalom háttérbe szorításával – Kína befolyásának további erősödésével számol. E megváltozott helyzet számos geopolitikai vonatkozású kérdést vet fel, a politikailag sokáig csak sodródó közép-ázsiai államok ugyanis ma főszerepet játszhatnak olyan jelentős kérdések eldöntésében, mint az energiapolitika, vagy a terrorizmus elleni háború. A fejlődő világ többi, elsősorban afrikai és latin-amerikai országa számára Kína egyrészt hatalmas lehetőséget jelent a szegénységből és elszigeteltségből való kitörésre, az európai vagy észak-amerikai külpolitikai és külgazdasági függés csökkentésére, másrészt ezen országok szívesebben hallgatnak egy olyan hatalomra, amely a Nyugattól eltérő, és mégis sikeres fejlődési utat járt be, részben még maga is fejlődő, s a gazdasági befolyás szerzésén túl nincsenek politikai elvárásai.

3.4. Modernizálódó és „demokratizálódó” gazdaság és államhatalom

(H4) A nagyhatalmi változást Kínában belső átalakulás is kíséri, a saját-utas kínai fejlődés sajátosan modernizált kínai államot hoz létre. E „demokratizáció” oka nem csupán belpolitikai jellegű, hanem a nagyhatalmi szerepvállalásra való felkészülés is, az ily módon átalakuló Kína ugyanis nemcsak a Nyugat számára lesz elfogadhatóbb partner, hanem adott esetben alkalmazhatóbb modellt kínál a világ többi része számára is.

A globális alkalmazkodás Kína számára is szükségszerűen együtt jár gazdasági és politikai kényszerűségekkel. Kínának meg kell küzdenie a gazdasági fejlődéssel együtt járó belső gazdasági és társadalmi gondokkal, kezelnie kell például a periférián tengődő néptömegek problémáit. A kínai egypárti uralmat temetni azonban még korai lenne, hiszen a rendszer három évtizede sikeresen újul meg időről időre, az ország külgazdasági és külpolitikai sikerei büszkeséggel töltik el a kínai népet, az eredményeket őszintén magukénak érzik, hazájuk nagyhatalmi felemelkedésében a korábban megszakadt folyamat jogos folytatását látják. A Kína előtt álló problémák valóban égetőek, de nem megoldhatatlanok, ha a megfelelő reformok a nép türelmével, alkalmazkodásával párosulnak, erre pedig talán Kína esetében tényleg megvan az esély.

A belső politikai átalakulás ugyanakkor nem csupán Kína globalizálódásából adódó kényszer, hanem egy nagy ívű stratégia része, melynek alapjait még Teng Hsziao-ping fektette le, sőt, valójában már Mao is gondolkodott egy új típusú demokrácia kialakításán. A 2007-es pártkongresszuson a politikai reformok már nem lehetőségként, hanem szükségszerűségként szerepeltek, a párt ugyanis elkötelezte magát a demokrácia – hangsúlyozottan sajátos úton és értelemben megvalósuló – fejlesztése mellett. Jü Ko-ping (Yu Keping) szerint „a demokrácia jó dolog, de ez nem jelenti azt, hogy annak minden része jó”, belső elégtelenségekkel és ellentmondásokkal teli, de még sincs szocializmus demokrácia nélkül, ahogy – Hu Csin-taot idézve – a modernizáció sem képzelhető el demokrácia nélkül (Yu [2008] pp. 3-5). Kína tehát a demokrácia eszméjét sem fogadja el feltétel nélkül, főként nem annak nyugati értelmében, hanem a saját képére formálja, adaptálja azt, csak egyes vonásait, intézményeit véve át. A könnyebb, nyugati megértés érdekében a kínai „demokratizáció” folyamatát – szerzői szóképzéssel – „sinokratizációnak”, eredményét „sinokráciának” nevezzük, amely

tulajdonképpen – tengeri terminussal szólva – demokrácia kínai jellemvonásokkal. E folyamat már elkezdődött, a helyi politikában már számos esetben ténylegesen a nép dönt és választ, de az igazságszolgáltatás is modernizálódik, míg a társadalom „szerény jóléte”, a hsziaokang (xiaokang) deklarált politikai cél. A sinokratizáció ugyanakkor lassú folyamat, drasztikus és hirtelen változások nem jellemzik, célja pedig egy speciális „tanácskozó demokrácia” létrehozása, mely a párt vezető szerepe mellett valósul meg, s a későbbiekben is annak bábáskodása alatt működik.

4. Következtetések összegzése

Véleményünk szerint a kínai nagyhatalmiság sok szempontból eltér a korábbi nagyhatalmi mintáktól. Ha azonban a nemzetközi rendszer egyik meghatározó szereplője a korábbiaktól eltérő tulajdonságokkal bír, az minden bizonnyal hatással lesz magára a nemzetközi rendszerre is. Felmerül tehát a kérdés, vajon szolgáltatathat-e mintát Kína más országok számára? Kína gazdasági rendszere – mely egyszerre szocialista, kapitalista és egyben „speciálisan kínai” is – sikert sikerre halmoz, válságokat vészelt át és – bár problémákkal is küzd – képes a megújulásra, így példája vonzó lehet számos fejlődő ország számára. A „sajátosan kínai színezetű demokrácia”, azaz sinokrácia pedig mintát szolgáltathat mindazon országoknak, amelyek eddig sikertelenül próbálkoztak – ha próbálkoztak egyáltalán – a nyugati típusú demokrácia átvételével. De vajon célja Kínának a – mások számára történő – gazdasági vagy politikai modellalkotás, sőt, e modell/modellek exportja? E sorok írója szerint nem valószínű. A sinokrácia mint „politikai modell” még Kínában is csak kialakulófélben van, alkalmazhatóságának kérdése ott sem dőlt el teljesen, a gazdasági modell pedig nem csak kialakulását, de felhasználhatóságát tekintve is „speciálisan kínai”. A kínai vezetők továbbra is szívesebben beszélnek modell helyett „sajátosan kínai színezetű szocializmusról”, vagy „szocialista piacgazdaságról”, melyről ugyan tudható hogy ma már inkább kapitalista, mint szocialista, sajátosan kínai volta ugyanakkor kétségsbe vonhatatlan.

Kína adaptált módszerei, stratégiája sajátos és egyedi, így máshol ugyanez valószínűleg nem, vagy legalábbis nem törvényszerűen vezetne a kínaihoz hasonló eredményre. Tóth is utal rá, hogy a kínaiak jellemzően kerülnek a „kínai modell” mint kifejezés használatát (Tóth [2011] p. 297), amely ugyancsak azt valószínűsíti, nincsenek világmegváltó terveik azzal kapcsolatban. A „kínai modell” valójában egy „felzárkózási modell” politikai és gazdasági ötletek egy sajátos halmaza, melyben az államnak, a központi irányításnak kitüntetett szerepe van. E

modell Tálás szerint sem statikus, hanem dinamikus, s hazai – ezáltal potenciális külföldi – sikere nagyban függ attól, mennyire tud majd megfelelni a Kína előtt álló gazdasági és társadalmi problémáknak (Tálás [2011]p. 321). Az mindenesetre tény, hogy a kínai siker titka – legalábbis részben – a már meglévő módszerek vegyítésében, megfelelő adaptációjában rejlik, ez a hozzáállás pedig nagyon is érdemes lehet arra, hogy mások is alkalmazzák. Azaz, amennyiben a kínai gazdasági modell továbbra is megfelel az előtte álló kihívásoknak, a sinokrácia modellje pedig beváltja a hozzáfűzött reményeket, úgy az elkövetkező évtizedek során e módszerek – részben, vagy egészben – jó eséllyel megjelenhetnek a fejlődő világ országaiban is. Ugyanakkor „modelljeit”, módszereit, hozzáállását másokra erőltetni Kína sosem fogja, hiszen azzal épp azok lényegi eleme veszne el.

Ami Kína deklarált nagyhatalmi céljait illeti, a szuverenitás, stabilitás és fejlődés hármásának biztosítása jelölhető meg stratégiai érdekként, ahol szuverenitás alatt elsősorban területi integritást és nemzeti egységet, stabilitás alatt politikai stabilitást – a párt és a szocialista rendszer stabilitását –, míg fejlődés alatt fenntartható gazdasági és társadalmi fejlődést érthetünk. Ezen célok elérésére Kínában egy új, a jelenleginél kifinomultabb stratégia van kialakulóban, melynek jelei már ma is tetten érhetőek: ennek jegyében formálódik a kínai biztonságfelfogás, mely a politikai és hagyományos katonai érdekek mellett immár tekintetbe veszi a gazdasági és nem hagyományos kihívásokat is, ennek szellemében válik multilaterálisabbá, feladat-orientáltabbá a kínai diplomácia, ennek mentén alakul át a gazdasági fejlődés, s jelennek meg új értékek, ideológiák a kínai politikában és mindennapi életben.

Az „erősségek és képességek elrejtésének” tengeri stratégiája ma már a múlté, s Kína egyre aktívabban, tevékenyebben vesz részt a nemzetközi életben, felelős hatalomként lépve fel világszerte. E bizonyos szempontból még napjainkban is kialakulóban lévő nemzetközi felelősség Kína esetében többes gyökerű, hiszen az államok klasszikus értelemben vett felelőssége mellett Kínának helyt kell állnia nagyhatalomként, úgyis, mint hatalmas fejlődő ország, s úgy is, mint az ENSZ Biztonsági Tanácsának egyik állandó – egyben egyetlen fejlődő – tagja. Kína felelősségvállalásának növekedése azonban csak részben adódik az ezzel kapcsolatos várakozások növekedéséből, mert bár igaz, hogy egyre többen – elsősorban a fejlődő országok – várják Kínától azt, hogy az ő érdekeiket is képviselje, míg mások – elsősorban a fejlettek – azt, hogy Peking megnövekedett befolyását és erejét a fennálló nemzetközi rendszer stabilizálására használja, Kínának valójában alapvető érdeke is e megnövekedett felelősségvállalás: ahogy a kínai gazdaság növekszik, globálisan terjeszkedik,

úgy terjednek a kínai érdekek is a világ minden részén, ami értelemszerűen maga után vonja azt is, hogy Kína érdekeltté válik mindezen területek, régiók stabilitásában, prosperitásában.

A harmonikus világ koncepciója valójában Kína első hivatalos elképzelése, jövőképe a nemzetközi rendről, arról, hogyan is kellene működnie a világnak, s abban Kínának. A kínaiak felismerték, hogy stabilitásuk és növekedésük pozitív hatással lehet a világra és viszont, hiszen Kína fejlődéséhez ma már nélkülözhetetlen a más országokkal, régiókkal való együttműködés, míg a globális jólét eléréséhez is elengedhetetlen tényező a kínai prosperitás. Erre vonatkozik Hu Csin-tao elnök azon kijelentése is, miszerint „Kína nem fejlődhet tovább a világ többi részétől elzárta, mint ahogy a világ többi részében sem lehet jólét és stabilitás Kína nélkül”¹.

¹ Saját fordítás Hu Csin-tao elnök XVII. Pártkongresszuson elmondott beszédéből. Forrás: China Daily, 2007. október 25. http://www.chinadaily.com.cn/china/2007-10/25/content_6204667.htm (2012. június 7.)

5. Főbb hivatkozások

- Bell, Daniel A. [2008]: *China's New Confucianism: Politics and Everyday Life in a Changing Society*. Princeton University Press, New Jersey, ISBN 978-0-691-13690-5
- Bergsten, Fred; Freeman, Charles; Lardy, Nicholas R.; Mitchell, Derek J. [2009]: *China's Rise: Challenges and Opportunities*. Peterson Institute for International Economics, Center for Strategic and International Studies, Washington, DC, ISBN 978-0-88132-434-1
- Brzezinski, Zbigniew [1997]: The Geostrategy for Eurasia. In: *Foreign Affairs*, Vol. 76 No. 5 pp. 50-65
- Chen Zhimin [2009]: International Responsibility and China's Foreign Policy. In: *China's Shift: Global Strategy of the Rising Power* (szerk.: Masafumi Iida), NIDS Joint Research Series No. 3, The National Institute for Defense Studies, Japan, pp. 7-28, ISBN 978-4-939034-56-5
- Cheng Li [2007]: China in the Year 2020: Three Political Scenarios. In: *Asia Policy*, No. 4, 2007. július, pp. 17-29
- Cheng, Yu-shek; Zhang, Wakung [1999]: Chinese Foreign Relation Strategies Under Mao and Deng: A Systematic and Comparative Analysis. In: *Kasarinlan - Philippine Journal of Third World Studies*, Vol 14, No 3, pp. 91-114
- Chow, Edward C. [2009]: China's Soft Power in Developing Regions – New Major Player in the International Oil Patch. In: *Chinese Soft Power and Its Implications for the United States – Competition and Cooperation in the developing World* (szerk.: McGiffert, Carola), Center for Strategic and International Studies, Washington DC., pp. 91-96, ISBN 978-0-89206-558-5
- Deng Yong [2008]: *China's Struggle for Status – The Realignment of International Relations*. Cambridge University Press, New York, ISBN 978-0-521-71415-0
- Ding, Sheng [2008]: To Build A “Harmonious World”. China's Soft Power Wielding in the Global South. In: *Journal of Chinese Political Science*, Vol. 13, No. 2, pp. 193–211
- Fox, John and Godement, François [2009]: A Power Audit of EU-China Relations, European Council on Foreign Relations. 17 April 2009, http://ecfr.3cdn.net/532cd91d0b5c9699ad_ozm6b9bz4.pdf (2010. február 12.)
- Glaser, Bonnie S.; Murphy, Melissa E. [2009]: Soft Power with Chinese Characteristics: the Ongoing Debate. In: *Chinese Soft Power and Its Implications for the United States – Competition and Cooperation in the developing World* (szerk.: McGiffert, Carola), Center for Strategic and International Studies, Washington DC, pp. 10-26, ISBN 978-0-89206-558-5
- Halper, Stefan [2010]: *The Beijing Consensus: How China's Authoritarian Model Will Dominate the Twenty-First Century*. Basic Books, New York, ISBN 978-0-465-01361-6
- Hutton, Will [2007]: *The Writing on the Wall: China and the West in the 21st Century*. Little, Brown Book Group, London, ISBN 978-0-349-11882-6
- Inotai András [2008]: Az Európai Unió és Kína Kapcsolatai. Múlt, Jelen, Jövő. In: *Kína: Realitás és Esély* (szerk.: Inotai András, Juhász Ottó), MTA VKI-MeH Stratégiai Kutatások, Budapest, pp. 74-124, ISBN 978-963-301-502-5
- Inotai András [2011]: Impact of the Global Crisis on EU-China Relations. In: *Asian Studies 2011* (szerk.: Matura Tamás), Magyar Külügyi Intézet, pp. 80-102, ISBN 978-963-7039-34-8

- Jacques, Martin [2009]: *When China Rules the World - The End of the Western World and the Birth of a New Global Order*. The Penguin Press, New York, ISBN 978-1-59420-185-1
- Jordán Gyula [2007]: Új főszereplő: Kína. In: Új világrend? In: *Nemzetközi kapcsolatok a hidegháború utáni világban* (szerk.: Rada Péter), Grotius Könyvtár, Corvinus Külügyi és Kulturális Egyesület – Ifjú Közgazdászok Közhasznú Egyesülete, Budapest, pp. 93-110, ISBN 978-963-06-2637-8
- Jordán Gyula [2010]: A kínai soft power kérdéséhez. In: *Nemzet és Biztonság*, 2010. június, pp. 50-65
- Jordán Gyula; Tálas Barna [1999]: Kína az új évezred küszöbén. In: *Védelmi Tanulmányok*, No. 33, Budapest, ISBN 9638117
- Jordán Gyula; Tálas Barna [2000]: A „Kína-fenyegetés”. In: *Külpolitika*, VI. Évfolyam, 3-4. Szám, pp. 170-196, ISSN 0133-0616
- Jordán Gyula; Tálas Barna [2005]: Kína a Modernizáció Útján a XIX-XX. Században. Napvilág, Budapest, ISBN 9639350508
- Kurlantzick, Joshua [2007]: *How China's Soft Power Is Transforming the World*. New Republic, Yale University Press, New Haven and London, ISBN 978-0-19-569511-3
- Lardy, Nicholas R. [1994]: *China in the World Economy*. Institut for International Economics, Washington DC., ISBN 0-88132-200-8
- Lardy, Nicholas R. [2012]: *Sustaining China's Economic Growth after the Global Financial Crisis*, Peterson Institute for International Economics, Washington, DC. ISBN 978-0-88132-626-0
- Li, Cheng [2007]: China in the Year 2020 – Three Political Scenarios. In: *Asia Policy*, National Bureau of Asian Research, Number 4, 2007. július, pp. 17-29, DOI: 10.1353/asp.2007.0001
- Liang, Ming [2011]: *China-Africa Trade: from China and Africa's Global Trade Perspectives*.
- Mitchell, Derek J.; Harding, Brian [2009]: China and Southeast Asia. In: *Chinese Soft Power and Its Implications for the United States – Competition and Cooperation in the Developing World* (szerk.: McGiffert, Carola), Center for Strategic and International Studies, Washington DC, pp. 77-90, ISBN 978-0-89206-558-5
- Möller, Kay [2002]: Diplomatic Relations and Mutual Strategic Perceptions. China and the European Union. In: *China and Europe since 1978: A European Perspective* (ed. Edmonds, Richard Louis), Cambridge University Press, pp. 10-32, ISBN 978-0-52152-403-2
- Pan, Jiahua and Zhu, Xianli [2006]: Energy and Sustainable Development in China. Sustainable Energy Watch, <http://www.helio-international.org/reports/pdfs/China-EN.pdf> (2011. február 13.)
- Peng Yuan [2007]: A Harmonious World and China's New Diplomacy. In: *Contemporary International Relations*, Vol. 17, No. 3, 2007 május-június
- Ramo, Joshua Cooper [2004]: *The Beijing Consensus: Notes on the New Physics of Chinese Power*. The Foreign Policy Centre, ISBN 1 903558 35 2
- Shirk, Susan L. [2007]: *China – Fragile Superpower*. Oxford University Press, New York, ISBN 978-0-19-537319-6
- Su, Hao [2009]: Harmonious World: The Conceived International Order in Framework of China's Foreign Affairs. In: *China's Shift: Global Strategy of the Rising Power* (szerk.:

Masafumi Iida), NIDS Joint Research Series No. 3, The National Institute for Defense Studies, Japan, pp. 29-56, ISBN 978-4-939034-56-5

Sun, Xuefeng [2012]: The dilemmas of the Rise of China. In: *Analysis of the Real Instituto Elcano – Asia-Pacific*, http://129.35.96.158/wps/portal/rielcano_eng/Content?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/elcano/elcano_in/zonas_in/asia-pacific/00050_xuefeng_china (2012. február 7.)

Sutter, Robert G. [2010]: Chinese Foreign Relations – Power and Policy since the Cold War. Rowman and Littlefield Publishers, Plymouth, ISBN 978-0-7425-6694-1

Tálas Barna [1995]: Kína Alkalmazkodása a Világgazdaság Változásaihoz. In: *Budapest Bank Tanulmányok*, 21. sz., ISBN 963 8134 12 7

Tálas Barna [1998]: Kína az Ezredfordulón. In: *Keleti Füzetek*, Külkereskedelmi Főiskola, Budapest

Tálas Barna [2008]: A Kínai Népköztársaság és az Egyesült Államok Kapcsolatának Múltja, Közelmúltja, Jelene és Jövője. In: *Kína: Realitás és Esély* (szerk.: Inotai András, Juhász Ottó), MTA VKI-MeH Stratégiai Kutatások, Budapest, pp. 51-73, ISBN 978-963-301-502-5

Tálas Barna [2011]: Mi a „kínai modell”? In: *Kína belső viszonyai* (szerk.: Inotai András - Juhász Ottó), MTA VKI-MeH Stratégiai Kutatások, Budapest, pp. 297-332, ISBN 978-963-301-561-2

Tsai, Lily L. [2007]: Accountability without Democracy? Cambridge University Press, New York, ISBN 978-0-521-69280-9

Vámos Péter [2003]: Együttműködő ellenfelek - Az Egyesült Államok Kína-politikája. In: *Külügyi Szemle*, 4. sz., 88-113. o.

Vámos Péter [2006]: A Kínai Nagyhatalom Születése. In: *História* 2006/1, <http://www.historia.hu/archivum/2006/0601vamos.htm> (2011. május 10.)

Wang, Jisi [2011]: China's search for a Grand Strategy. In: *Foreign Affairs*, Vol. 90, Issue 2, 2011. március-április, pp. 68-79.

White, Hugh [2009]: The geo-strategic implications of China's growth. In: *China's place in a world in crisis - Economic, Geopolitical and Environmental Dimensions*, (szerk.: Garnaut, Ross; Song, Ligang, Woo, Wing Thy) Australia National University E-Press, Canberra, pp. 89-102

Yu, Keping [2008]: Democracy Is a Good Thing: Essays on Politics, Society, and Culture in Contemporary China. Brookings Institution Press, Washington, ISBN 978-0-8157-9694-7

Zhao, Quansheng [1997]: Chinese Foreign Policy in the Post-Cold War Era. In: *World Affairs*, Winter 1997, Vol. 159 No 3, pp. 114-129

Ziegler, Charles E. [2006]: The Energy Factor in China's Foreign Policy. In: *Journal of Chinese Political Science*, Vol. 11, No. 1, pp. 1-23

Zhu Ruichen [2005]: Kína Nukleáris Non-Ploriferációs Szerepvállalása, Különösen a Távol-Keleten. Doktori értekezés, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest, http://193.224.76.4/download/konyvtar/digitgy/phd/2006/zhu_ruichen.pdf (2012, február 12.)

6. A témakörrel kapcsolatos saját publikációk

Magyar nyelven

Referált folyóiratbeli cikkek

Szunomár Ágnes [2008]: Az Európai Unió és Kína - Új főszereplők egy multipoláris világban. In: *Társadalom és Gazdaság*, 30. kötet, 1. szám, 2008. június, pp. 139-164, ISSN 1588-9734

Szunomár Ágnes [2011]: A magyar-kínai gazdasági kapcsolatok új szakasza: eredmények és várakozások. In: *Külgazdaság*, LV. évfolyam, 2011. november-december, pp. 67-85, ISSN 0324-4202

Szunomár Ágnes [2012]: Kínai külpolitika, kínai hatalmi politika: folyamatosság és változás. In: *Külgazdasági Szemle*, 2012/2. szám, pp. 125-142, ISSN 1587-9089

Nem referált folyóiratbeli cikkek

Szunomár Ágnes [2004]: Kína és az Egyesült Államok – Se barát, se ellenség. In: *Egyenlítő*, 2004. 2. évf./6. szám, pp. 20-25, ISSN 1589-6714

Szunomár Ágnes [2009]: Kína és Közép-Ázsia gazdasági kapcsolatai. In: *Sinológiai Szemle* (azóta megszűnt online folyóirat), 2009/1, 2009. április, (9 oldal)

Tanulmánykötetekbe írt publikációk

Fehér Tibor - Szunomár Ágnes [2009]: Kína és Közép-Ázsia, a sanghaji együttműködés értékelése, különös tekintettel az energiakérdésre. In: *A változó Kína II., Kína a nemzetközi politikai erőterben* (szerk. Inotai András - Juhász Ottó). pp. 229-263, ISBN 978-963-301-521-6

Szunomár Ágnes [2010]: Magyarország felkészülése a Sanghaji Világkiállításra - stratégiai megközelítésben. In: *Kína és a Válság II., a magyar-kínai gazdasági kapcsolatok kelet-közép-európai regionális összehasonlításban* (szerk. Inotai András - Juhász Ottó). pp. 134-150, ISBN 978-963-301-556-8

Szunomár Ágnes [2011]: A magyar-kínai gazdasági kapcsolatok alakulása az uniós csatlakozás óta eltelt időszakban. In: *Kína és a Világ* (szerk. Inotai András - Juhász Ottó). pp. 387-409, ISBN 978-963-301-562-9

Egyéb (tanulmányok, konferenciakötetek, recenziók):

Szunomár Ágnes [2003]: Kína, avagy a XXI. század szuperhatalma. In: *Tudományos Közlemények - Fiatal kutatók két nemzedéke*, Általános Vállalkozási Főiskola, 2003. szeptember, pp. 175-192, ISSN 1585-8960

Szunomár Ágnes [2008]: Az Európai Unió és Kína. In: *Három éve az ötven éves EU-ban - konferenciakötet*, 2008. április, pp. 230-245, ISBN 978-963-503-373-7

Szunomár Ágnes [2011]: Kína felvásárolja-e Európát? In: *MTA-VKI Vélemények, Kommentárok, Információk*, 2011. január 18., 215. szám (2 oldal)

Szunomár Ágnes [2011]: Hu Csin-tao a Fehér Házban: 21 díszlövés-45 milliárd dollár. In: *MTA-VKI Vélemények, Kommentárok, Információk*, 2011. január 26., 217. szám (2 oldal)

Szunomár Ágnes [2011]: A kínai Libia-dilemma, avagy hogyan törjünk egyszerre pálcát és lándzsát. In: *MTA-VKI Vélemények, Kommentárok, Információk*, 2011. március 24., 225. szám (2 oldal)

Szunomár Ágnes [2011]: A magyar állampapírok esete a kínaiakkal. In: *MTA-VKI Vélemények, Kommentárok, Információk*, 2011. május 5., 229. szám (2 oldal)

Szunomár Ágnes [2011]: Kínai, magyar – két jó barát? In: *MTA-VKI Vélemények, Kommentárok, Információk*, 2011. június 28., 237. szám (2 oldal)

Szunomár Ágnes [2011]: Kínai-európai adok-kapok, avagy mit is jelent a piacgazdasági státusz Kínának. In: *MTA-VKI Vélemények, Kommentárok, Információk*, 2011. szeptember 16., 240. szám (2 oldal)

Szunomár Ágnes [2011]: A „kiegyensúlyozatlan fellendülés”. In: *MTA-VKI Vélemények, Kommentárok, Információk*, 2011. november 29., 245. szám (2 oldal)

Szunomár Ágnes [2012]: Mit hozhat a Sárkány éve Kínában? In: *MTA-VKI Vélemények, Kommentárok, Információk*, 2012. január 12., 249. szám (2 oldal)

Szunomár Ágnes [2012]: Válságban Kína is, avagy mi pörgeti tovább a kínai gazdaság motorját? In: *MTA-VKI Vélemények, Kommentárok, Információk – A Világgazdasági Intézet blogja*, 2012. január 27.

http://vilaggazdasagi.blog.hu/2012/01/27/valsagban_kina_is_avagy_mi_porgesse_a_kinai_gazdasag_motorjat (2 oldal)

Szunomár Ágnes [2012]: Kína nemzetközi előretörése - multipolaritás, ahogy ők képzelik. In: *MTA-VKI Vélemények, Kommentárok, Információk – A Világgazdasági Intézet blogja*, 2012. február 22.

http://vilaggazdasagi.blog.hu/2012/02/22/kina_nemzetkozi_eloretorese_multipolaritas_ahogy_ok_kepzelik (2 oldal)

Szunomár Ágnes [2012]: A kínai külpolitika fejlődése: izolációból a globális porondra. In: *MTA-VKI Vélemények, Kommentárok, Információk – A Világgazdasági Intézet blogja*, 2012. május 1.

http://vilaggazdasagi.blog.hu/2012/05/01/a_kinai_kulpolitika_fejlodes_e_izolaciobol_a_globalis_porondra (2 oldal)

Könyvfejezetek

Agnes Szunomar [2012]: EU-China Cooperation in the Field of Sustainable Development: Challenges and Opportunities. (Chapter 6) In: *China-EU Cooperation for a Sustainable Economy* (szerk.: Szilard Podruzsik, Sandor Kerekes), CUB – Aula Press, pp. 143-152, ISBN 978-963-503-497-0

Tanulmánykötetekbe írt publikációk

Agnes Szunomar [2011]: The present and future of the China-EU relationship: Sensitive questions and other current issues. In: *Asian Studies 2011* (szerk. Matura Tamás), Magyar Külügyi Intézet, pp. 171-187, ISBN 978-963-7039-34-8

Egyéb (tanulmányok, konferenciakötetek, recenziók):

Agnes Szunomar [2010]: Book Review - Inotai, András & Juhász, Ottó (eds.), Kína és a válság [China and the World Crisis], Budapest: Akadémiai Kiadó, 2010, 484pp. In: *Proceedings of the Institute for European Studies*, Journal of Tallinn University of Technology, No 8 December 2010, pp 202-207., ISSN 1736-4949

Agnes Szunomar [2011]: Europe and Asia together against non-traditional security challenges - The results of the Tenth ASEM Foreign Ministers' Meeting. In: *Hungary's EU Presidency Series*, IWE Short Notice on current developments of the European Union, 17 June 2011, No.25. (2 oldal)

Agnes Szunomar [2011]: EU-China Cooperation in the Field of Sustainable Development. In: *IWE Short Notice on current developments of the European Union*, 23 September 2011, No.41. (4 oldal)

Agnes Szunomar [2011]: The roots of Chinese-Central European relations - The case of Hungary. In: *IWE Short Notice on current developments of the European Union*, 22 November 2011, No.34. (2 oldal)

Más témában megjelent publikációk

Agnes Szunomar [2011]: Ageing and implicit debt in Hungary – Is the pension system in Hungary financially sustainable? In: *Implicit Debt in Public Social Security System – The Case of Germany, Bulgaria, Hungary and Poland*, Economic Policy Institute – Hanns Seidel Stiftung, Sofia, pp. 54-69, ISBN 978-954-9359-47-3

Agnes Szunomar [2011]: The past, present and Future of the European Social Model. In: *Hungary's EU Presidency Series*, *IWE Short Notice on current developments of the European Union*, 7 March 2011, No.11. (2 oldal)